

Dorota Dąbrowska
Barbara Makowska-Opala
Barbara Ochmańska
Krzysztof Wojewodzic

**Materiały podsumowujące forum
wymiany doświadczeń dyrektorów:
Budowanie koalicji na rzecz uczniów zdolnych –
współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi**

I. Wstęp

W Roku Odkrywania Talentów ogłoszonym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej Pracowania Rozwoju Kadr Zarządzających ORE przygotowała dla dyrektorów szkół i placówek oraz nauczycieli konsultantów z ośrodków doskonalenia **Forum wymiany doświadczeń dyrektorów**. Odkryło się ono 15–16 czerwca 2011 r. w Centrum Szkoleniowym ORE w Sulejówku. Poświęcone było tematowi „**Budowanie koalicji na rzecz ucznia zdolnego – współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi**”.

Celem forum było umożliwienie kadrze zarządzającej wymiany doświadczeń w zakresie współpracy szkoły z partnerami zewnętrznymi na rzecz uczniów zdolnych oraz upowszechnienie sprawdzonych rozwiązań organizacyjnych i merytorycznych.

Niniejszy materiał stanowi podsumowanie rezultatów prac uczestników forum w czasie sesji moderowanej oraz warsztatów.

II. Warsztat na temat: *Indywidualizacja w kształceniu uczniów zdolnych* – Dorota Dąbrowska

Celem warsztatu było zwrócenie uwagi uczestników na rolę diagnozy uczniów pod kątem rozwoju ich zdolności w celu adekwatnego planowania zadań edukacyjno-wychowawczych. W pierwszej części spotkania zostały omówione preferencje sensoryczne, czyli neurologicznie uzasadniony sposób zmysłowego odbierania rzeczywistości, profile dominacji półkul mózgowych oraz typy inteligencji. Dobrze zidentyfikowane pozwalają na stworzenie portretu zdolności ucznia, co w efekcie umożliwia poznanie jego mocnych i słabych stron. Wiedza ta stanowi bazę dla dokonania wyboru metod pracy indywidualnej z każdym uczniem w celu harmonijnego rozwijania jego zdolności i talentów. Uczestnicy warsztatu obejrzeni film, w którym uczniowie prezentowali swoje portrety (omawiali typy swoich inteligencji), stworzone na podstawie dostępnych testów. Następnie otrzymali opis projektu, w którym

prezentowani uczniowie mieli okazję wziąć udział. Zadanie uczestników warsztatu polegało na dopasowaniu zadań projektowych do konkretnego ucznia zgodnie z zaprezentowanymi przez niego preferencjami. Po omówieniu zadania odtworzona została druga część filmu, w którym uczniowie omawiali swój udział w projekcie. Okazało się, że odpowiedzi osób biorących udział w ćwiczeniu pokrywały się z wyborami uczniów. Potwierdza to zasadność diagnozowania uczniów pod kątem zdolności i projektowania zadań zgodnie z ich indywidualnymi preferencjami. Uczestnicy warsztatów zauważyli, że diagnozowanie potencjału dziecka jest punktem wyjścia w procesie dydaktycznym. Pozwala na odpowiedni dobór metod i technik pracy, indywidualizowanie i różnicowanie zadań, co w efekcie sprzyja rozwojowi zdolności. Ponadto podkreślali, że wiedza uczniów na temat swoich możliwości daje im poczucie własnej wartości, świadomość mocnych i słabych stron. Stwarza możliwość kreowania własnej drogi edukacyjnej, uczy uczenia się. Świat zmienia się w niespotykanym dotąd tempie. Ciągła zmiana staje się naturalnym stanem człowieka. Wiedza, umiejętności kompetencje szybko się dezaktualizują. Dlatego, aby sprostać aktualnym wymaganiom, uczymy się przez całe życie. Umiejętność uczenia się to największy kapitał, jaki można wynieść ze szkoły. Zasoby, którymi będą dysponować absolwenci zależą w dużej mierze od ich nauczycieli, warto więc kontynuować działania na rzecz uczniów zdolnych.

III. Warsztat na temat: *Indywidualizowanie pracy na lekcji i podczas zajęć pozalekcyjnych*

– Barbara Ochmańska

„Jeżeli marzy tylko jeden człowiek, pozostanie to tylko marzeniem.

Jeżeli zaś będziemy marzyć wszyscy razem, będzie to już początek nowej rzeczywistości”

Helder Camara

W myśl tych słów niezwykle ważne jest kreowanie przestrzeni edukacyjnej dla uczniów zdolnych i tworzenie kompleksowego systemu ich wspierania poprzez efekt synergii różnych podmiotów funkcjonujących na szczeblu ogólnokrajowym, regionalnym, lokalnym

i szkolnym (jednostki samorządu terytorialnego, placówki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, wyższe uczelnie, instytuty naukowe, organizacje pozarządowe, szkoły i placówki wychowania pozaszkolnego, biznes, media itp.), tak by zbudować koalicję na rzecz ucznia zdolnego.

Zaproponowany przeze mnie warsztat „Indywidualizowanie pracy na lekcji i podczas zajęć pozalekcyjnych” spotkał się z dużym zainteresowaniem uczestników forum wymiany doświadczeń dyrektorów „Budowanie koalicji na rzecz uczniów zdolnych – nowe standardy współpracy szkoły i instytucji”. W czasie zajęć zastanawialiśmy się, jak stworzyć każdemu uczniowi możliwości indywidualnej pracy podczas lekcji i w jaki sposób postawić problem na zajęciach pozalekcyjnych, aby wzbudzał zainteresowanie wszystkich uczniów i jednocześnie trafiał do każdego z nich. Co daje indywidualizacja uczniowi, nauczycielowi i dyrektorowi szkoły? Kto może być zapleczem dla nauczyciela i szkoły w tym zakresie?

Bardzo często zapominamy o tym, że „dziecko rodzi się wszechstronnie uzdolnione, z pełną możliwością rozwoju we wszystkich kierunkach, potencjalną wybitną inteligencją i zadatkami na rozwijanie wielkiej twórczości oraz z dużym talentem społecznym. Trzeba stworzyć mu możliwości ich maksymalnego rozwoju.”¹

Uczestnicy forum zadali ważne pytanie o to, czy można dziś uczyć bez indywidualizacji. Odpowiedź była przecząca. O konieczności indywidualnego podejścia do kształcenia uczniów świadczą losy wielu wybitnych ludzi, którzy napotykali ogromne trudności podczas swojej drogi edukacyjnej. Przemawia za tym również coraz większa liczba w zespołach klasowych dzieci z różnymi specjalnymi potrzebami: wybitnie zdolne, mające trudności w nauce, nadpobudliwe psychoruchowo, niedostosowane społecznie, lękliwe itp. Uczniowie różnią się od siebie. Aby umożliwić im osiągnięcie szkolnego sukcesu, potrzebna jest indywidualizacja na miarę potrzeb i możliwości każdego z nich. Wprowadzenie indywidualizacji – pożądanej i wręcz niezbędnej zasady pracy, to wymóg rzeczywistości, ale też szansa, by podnieść jakość

---

¹ Lewis D., *Jak wychować zdolne dziecko?*, PZWL, Warszawa 1988.

nauczania i zagwarantować uczniom wszechstronny rozwój. Obecnie gwarantuje to każdemu dziecku podstawa programowa i rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. nr 228, poz. 1487). W myśl rozporządzenia nauczyciel na etapie szkoły podstawowej powinien odkryć uzdolnienia uczniów i rozwijać je. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania osiągnięć. W gimnazjum młodzież rozwija swoje zdolności już w sposób bardziej świadomy. Może np. zdecydować, jaki rodzaj zajęć z zakresu wychowania fizycznego i artystycznego wybierze.

Uczestnicy forum dokonali analizy, uwarunkowań sukcesów ucznia zdolnego. W jej wyniku stwierdzili, że duży wpływ na rozwój zainteresowań i uzdolnień dzieci mają:

- możliwość eksperymentowania, pogłębiania treści,
- inwestowanie we własny rozwój,
- docenienie oryginalności myślenia, działania, tworzenia,
- przebojowość,
- optymizm i możliwość osiągnięcia sukcesu,
- rzetelna informacja zwrotna uzyskiwana od dorosłych,
- zgoda na poznawczy niepokój, dociekliwość,
- przynależność do społeczności innowatorów,
- możliwość uczenia się pełnego wyzwania,
- zgoda na popełnianie błędów,
- pozytywna samoocena,
- decydowanie o własnym rozwoju przez samego ucznia,
- możliwość prezentacji sukcesów i promowania ich na różnym forum,
- kompetencje nauczyciela – tutora,
- postawa dyrektora szkoły,
- klimat w szkole.

W dalszej części zastanawialiśmy się, co możemy zrobić w zakresie indywidualizacji na poziomie szkoły? Czy tylko środki finansowe decydują o tym, aby miała ona miejsce? Na pewno nie. Należy dobrze przyjrzeć się środowisku, w którym pracujemy. Jakim dysponuje zapleczem, jaką ma kadrę dydaktyczną? Czy nasze kompetencje zawodowe są wystarczające, aby pracować z uczniem zdolnym? Czy programy nauczania zaproponowane przez nas uczniom są na wystarczająco wysokim poziomie i dostosowane do ich potrzeb?

Uczestnicy warsztatu byli zgodni, że w wyzwaniu potencjału ucznia niezwykle rolę odgrywa nauczyciel, który ma być jego przewodnikiem w osobistym rozwoju. Indywidualizacja pracy z uczniem oznacza konieczność odejścia od rutyny i gotowych schematów prowadzenia lekcji na rzecz twórczego podejścia do nauczania. Należy zaproponować nauczycielom różnorodne formy doskonalenia i dokształcania w tym zakresie. Dać im możliwość wymiany doświadczeń, dzielenia się przykładami dobrych praktyk na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Zachęcać grono pedagogów do określania zdolności swoich zespołów klasowych, ich stylu uczenia się, rodzaju inteligencji wg teorii Howarda Gardnera.² Rezygnować z systemu klasowo-lekcyjnego zawsze, kiedy to możliwe; planować z uczniem jego własny plan lekcji. Nauczać holistycznie (całościowo) i z wykorzystaniem wiedzy o wielorakich inteligencjach. Stymulować, zachęcać, wspierać, aktywizować, pomagać, stawiać cele, dawać tyle wolności i wsparcia, ile odpowiedzialności. Mieć zawsze czas dla ucznia. Jak najczęściej pisać indywidualny program rozwoju, plan działań wspierających i proponować indywidualny tok nauczania.

Zdaniem uczestników warsztatu w myśl indywidualizacji pracy z uczniami zdolnymi należy:

- Grupować uczniów według poziomu w zakresie poszczególnych przedmiotów.
- Różnicować plan zajęć w celu zapewnienia wyzwań szczególnie uzdolnionym i utalentowanym uczniom.
- Umożliwiać uczniom uczestnictwo w ponadprogramowych zajęciach zapewniających im szansę pracowania wspólnie nad trudnymi zadaniami, poprzez które rozwijają swoje zdolności.

---

² Gardner Howard, *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum 2009.

- Tworzyć sensowny program promocji talentów w szkole, oparty na współpracy całego systemu szkolnego i zrozumiały dla wszystkich nauczycieli, którzy często wykazywać muszą dużą tolerancję wobec nieobecności na lekcjach uczniów przebywających np. na obozie sportowym.
- Zachowywać ciągłość pomiędzy poszczególnymi etapami kształcenia: szkoła podstawowa, średnia, wyższa, np. w zakresie gromadzenia informacji na temat postępów uczniów, metod i form pracy z nimi, ich osiągnięć, sposobów motywowania ich, osób i instytucji wspierających ich rozwój, itp.
- Angażować uzdolnionych uczniów w zajęcia pozalekcyjne wykraczające poza program szkoły.
- Pamiętać, że olimpiady i konkursy przedmiotowe, choć są wspaniałą formą promocji talentów, sprawdzają i wykrywają tylko jeden typ uzdolnień – do rozwiązywania gotowych problemów w określonym czasie.
- Mieć na uwadze, że niektórzy uczniowie wybitni nigdy nie osiągają sukcesów w konkursach, natomiast są w stanie rozwiązywać bardzo trudne zadania w swobodnej atmosferze. Potrafią stawiać oryginalne problemy przed sobą i innymi, co jest oznaką kreatywności.

Uczestnicy warsztatu zwrócili również uwagę na to, że warto zweryfikować szkolne systemy oceniania pod kątem uczniów zdolnych. Należy pamiętać, iż uczeń zdolny podlega tym samym przepisom, co inni uczniowie. Jednak wśród ocen dokonywanych na bieżąco, w trakcie lekcji, powinno dominować ocenianie opisowe, umożliwiające zrozumienie i korektę popełnionych w trakcie pracy i w wyniku końcowym błędów. Warto, by uczeń był aktywnym uczestnikiem kształtowania standardów oceny, by rozumiał ich sens i potrafił w przyszłości dokonać krytycznej samooceny. Konieczne jest zaniechanie w stosunku do ucznia zdolnego manipulacji ocenami (nagrodami i karami), gdyż takie działanie zmniejsza motywację wewnętrzną i uniemożliwia znalezienie własnej drogi samodoskonalenia. Uczeń zdolny powinien mieć możliwość przeżycia niepowodzeń i porażek, które stanowią część

życia każdego człowieka. Jednocześnie w trakcie dyskusji lub rozwiązywania problemów otwartych, dywergencyjnych, wskazane jest zaniechanie oceniania wypowiedzi uczniów negatywnie – lepiej stosować metody i techniki pracy, w których obowiązuje odroczone ocenianie. Należy też unikać etykietyzowania uczniów.

W promocji talentów ważne jest stosowanie na zajęciach lekcyjnych zasady „minimum separacji – maksimum integracji”. Najpełniejszy rozwój ucznia odbywa się w naturalnym środowisku przy jego pełnym upodmiotowieniu. Szlifowaniu „naszych diamentów” dobrze służy:

- koncentrowanie się na uczniu, jego potrzebach, zainteresowaniach i stylu przyswajania wiedzy,
- zachęcanie ucznia do wykorzystania zróżnicowanych źródeł, pomysłów, metod i zadań,
- stosowanie technik metakognitywnych,
- zapewnienie bezpiecznego środowiska do nauki, w którym ceni się podejmowanie edukacyjnego ryzyka,
- zapewnianie stymulującego i wymagającego środowiska pracy, umożliwiającego uczniom korzystanie z wyższych funkcji umysłowych,
- angażowanie uczniów w pracę w różnych konfiguracjach: indywidualnie, w parach, jako klasa, jako rocznik, jako cała szkoła oraz we współpracy z innymi szkołami,
- zachęcanie uczniów do zadawania pytań dotyczących ich samych, kolegów, dorosłych czy różnych zagadnień,
- zachęcanie uczniów do takiego stawiania sobie celów, żeby pozwoliło im to na aktywne uczestnictwo we własnym procesie edukacyjnym,
- docenianie kreatywnego i niezależnego myślenia,
- zadbanie o to, aby praca domowa służyła rozwijaniu wiedzy danego ucznia, zachęcając go do niezależności i wzmacniając jego motywację.

W czasie warsztatu powstała lista zasad, którymi warto się kierować w pracy z uczniami zdolnymi:

- poznać ucznia, jego możliwości i ograniczenia, indywidualizować jego proces edukacyjny;
- nie zakładać, iż raz postawiona diagnoza jest niezmienna;
- starać się wszechstronnie stymulować wszelkie sfery rozwoju ucznia, nie ograniczać się do rozwijania zdolności;
- sięgać do różnorodnych metod dydaktycznych, wybierać zwłaszcza metody aktywizujące ucznia;
- stosować różnorodne formy zajęć, które wyzwolą twórcze postawy uczniów, skłonią ich do współpracy koleżeńskiej, a czasem wymuszą rywalizację między nimi, by mogli poznać smak sukcesu i porażki;
- postarać się zapewnić uczniowi dostęp do bogatych środków dydaktycznych: artystycznych, technicznych i sportowych;
- budować wiedzę ucznia poprzez wskazywanie mu dróg jej osiągnięcia, uczyć, jak krytycznie korzystać z dostępnych źródeł informacji;
- angażować ucznia w pomoc kolegom, zachęcać go do opracowywania i prowadzenia zajęć według własnych pomysłów;
- planować indywidualny program rozwoju razem z uczniem zdolnym, by również on brał odpowiedzialność za swoje działania i osiągnięcia;
- zachęcać ucznia do formułowania własnych celów, stosowania samooceny i znajdowania indywidualnych form samodoskonalenia;
- kształtować motywację wewnętrzną ucznia, rozbudzać zainteresowania i zachęcać do doskonalenia osiągnięć;
- pamiętać, że jednostronne zajęcia wykładowo-ćwiczeniowe nie rozwijają uzdolnień uczniów,
- stwarzać okazje do głębokich przeżyć emocjonalnych, które wzmagają motywację do osiągnięcia sukcesu;
- w miarę możliwości pracować z uczniami również on-line, co umożliwi indywidualne

podejście do każdego z nich.

W czasie dyskusji o indywidualizacji pracy z uczniami, uczestnicy warsztatów podkreślili, że warto w tym obszarze skorzystać ze znanych – nie tylko z publikacji, ale również wizyt studyjnych – rozwiązań stosowanych w innych krajach. Na przykład Finlandia od lat znajduje się w światowej czołówce wszelkich rankingów mierzących poziom edukacji w różnych krajach – od Europy, przez obie Ameryki i Azję aż po Australię. Tamtejsze pięciolatki są starannie diagnozowane, około 2/3 populacji traktuje się jako dzieci „o specjalnych potrzebach edukacyjnych”. Identyfikuje się u uczniów wszystkie deficyty, takie jak wada wzroku, dysleksja, dysgrafia itp., a potem intensywnie pracuje nad ich usunięciem lub dostarcza (szkole) niezbędne urządzenia wspomagające. Dzieci uczą się w systemie łączonym: klasa I z II, III z IV i V z VI, w wymiarze 21–25 godzin tygodniowo. Lekcji nie prowadzi się metodą wykładu – najczęściej stosuje się pracę w grupach (w każdej z grup jest jeden uczeń dobry, dwóch średnich i jeden słabszy, który w takim układzie ma szansę na częściowe wyrównanie swoich braków). Egzaminów jest mało i nie są obowiązkowe. Obowiązuje tylko egzamin końcowy w liceum. Jest też egzamin wstępny na studia. W przeciwieństwie do innych krajów, w których panuje przekonanie, że systemy egzaminacyjne podnoszą poziom nauczania, Finowie opierają się na samoocenie dzieci. Stosuje się ją od przedszkola. Przywiązuje się też dużą wagę do autonomii pracy nauczyciela.

W Wielkiej Brytanii z kolei nauczyciele przychodzą codziennie do szkoły znacznie wcześniej niż ich uczniowie, aby przygotować salę lekcyjną: wybrać pomoce, narysować plansze potrzebne w czasie zajęć itp. Pod uwagę bierze się zawsze fakt, że dzieci w jednej klasie mają różny stopień zdolności (mixed ability) i trzeba to uwzględnić w toku lekcji.

Lekcje trwają do ok. 16:00. Potem uczniowie mają mniej więcej godzinę zajęć dodatkowych o różnej tematyce. Zajęcia te prowadzone są przez specjalistów spoza kadry pedagogicznej.

Podsumowując, podczas zajęć warsztatowych udało się wspólnie odpowiedzieć na większość

pytań stawianych przez uczestników forum. Sformułowano następujące wnioski:

- Stawianie przed uzdolnionymi uczniami wyzwań powinno być integralną częścią ich procesu edukacyjnego i dokonywać się w ramach codziennych lekcji, a nie jedynie przy okazji.
- Szczególnie uzdolnieni i utalentowani uczniowie cenią możliwość większego zaangażowania we własną edukację i rozumieją, że nauka to aktywny proces.
- Uzdolnieni uczniowie potrzebują doświadczenia porażki, aby zrozumieć, że jest to niezbędna część procesu zdobywania wiedzy. Należy ich zachęcać do aktywnych poszukiwań i uczyć, że czasem nie ma „dobrej” lub „złej” odpowiedzi.
- Uczniom należy dawać szansę uczestniczenia w ćwiczeniach pozwalających im na pokazanie pełni możliwości. Takie ćwiczenia częściej przyjmują postać ustną niż pisemną.
- Uczniów należy uczyć wartości zadawania pytań i rozwijać w nich tę umiejętność. Dzieci potrzebują okazji do nieskrępowanego pytania nauczyciela o intrygujące je kwestie zarówno podczas lekcji, jak i w czasie zajęć pozalekcyjnych. Powinny zatem mieć poczucie, że ich komentarze są cenione i nie spotykają się z obojętnością, lecz służą wzbogaceniu zajęć.
- Uczniowie często najskuteczniej przyswajają wiedzę i zdobywają nowe umiejętności poprzez dyskusję i wspólną analizę różnych kwestii.
- Zwiększanie wyzwań edukacyjnych podczas lekcji poprzez odwoływanie się do zdolności umysłowych wyższego rzędu jest niezwykle cenne, nie tylko dla szczególnie uzdolnionych uczniów, ale dla wszystkich dzieci.
- Szczególnie uzdolnieni i utalentowani uczniowie lubią ćwiczenia, które pozwalają im na samodzielność i kreatywne myślenie.
- Nauczyciele powinni zdawać sobie sprawę z tego, jak ważny jest język, jakim posługują się w klasie. Powinni dawać uczniom przykład oraz pomagać im w rozwijaniu zdolności językowych, co z kolei umożliwi dzieciom przeprowadzanie bardziej złożonego rozumowania i skuteczniejsze rozwiązywanie problemów.

- Uczniów należy zachęcać do dyskusowania na temat powiązań między poszczególnymi przedmiotami, dzięki czemu będą oni w stanie postrzegać proces nauki bardziej całościowo.
- Szczególnie uzdolnionych i utalentowanych uczniów należy zachęcać do wykorzystywania wszelkich dostępnych narzędzi – w tym komputerów i technologii multimedialnych – mogących służyć do poszerzania wiedzy i umiejętności.
- Konieczne jest podejmowanie dalszych spotkań przedstawicieli różnych środowisk w celu omawiania współpracy na rzecz ucznia zdolnego i planowania skonsolidowanych działań wokół tej problematyki.
- Na temat uczniów zdolnych należałoby podjąć szeroką kampanię społeczną o szerokim oddziaływaniu, włączając w nią wszystkie zainteresowane podmioty.

Nie powinniśmy zapominać o tym, że niezwykle cenne jest wczesne rozpoznawanie zdolności. Wszyscy uczestnicy spotkania w Sulejówku byli zgodni co do tego, że budowanie systemów wspierania uczniów zdolnych na poziomie krajowym i lokalnym jest konieczne i wyrazili chęć uczestnictwa w kolejnych formach doskonalenia w zakresie tej tematyki, bo przecież niełatwo jest „poławiać perły” i stwarzać im odpowiednią oprawę. Jednak kształcenie przyszłych elit intelektualnych naszego kraju i stwarzanie im godnych, nieodbiegających od standardów światowych warunków rozwoju pasji i zdolności warte jest troski i starań całego środowiska oświatowego. Dyrektor szkoły i nauczyciele są odpowiedzialni za podjęcie z uczniem wspólnej podróży po świecie wiedzy, umiejętności, wzajemnego poznawania siebie i odkrywania potencjału każdego dziecka. Ten proces należy rozpocząć jak najwcześniej i starannie przemyśleć kolejne etapy dziecięcej wędrówki. Środowisko szkolne powinno stworzyć każdemu dziecku atmosferę akceptacji i bezpieczeństwa, co stanowi doskonały fundament dogłębnej obserwacji dzieci i młodzieży oraz identyfikacji ich możliwości. Szkoły powinny tworzyć systemy wspierające zdolności, czyli cykle planowanych, systematycznych, uporządkowanych i celowych działań służących rozwijaniu zdolności uczniów.

**IV. Warsztaty prowadzone dla dyrektorów szkół podstawowych i przedstawicieli ODN
na temat: *Odkrywanie i wspieranie potencjału uczniów zdolnych – sukcesy
i trudności* – Krzysztof Wojewodzik**

W I części warsztatów uczestnicy forum dyskutowali nad tym, jak wykorzystać trzy opisane
poniżej filary: państwo, gospodarkę i organizacje pozarządowe w odkrywaniu i rozwijaniu
talentów w szkole.

I filar – państwo:

organ prowadzący (OP), kuratorium oświaty, jednostka samorządu
terytorialnego (JST), administracja lokalna, ośrodki doskonalenia
nauczycieli, Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE), itp.

II filar – gospodarka:

wydawcy, sponsorzy, lokalne przedsiębiorstwa, sprzedawcy
sprzętu komputerowego i wyposażenia pracowni, boisk, osoby
wynajmujące od szkoły sale i tereny.

III filar – organizacje pozarządowe:

fundacje, stowarzyszenia, rada rodziców, Kościół,
programy z funduszy Unii Europejskiej.

Efekty pracy pierwszej grupy (filar I – państwo):

- MEN, JST i OP są niezwykle ważne dla wspierania talentów, ponieważ kształtują politykę

oświatową. Warto więc na bieżąco zapoznawać się z ustawami i rozporządzeniami na szczeblu państwowym oraz decyzjami lokalnymi, aby najskuteczniej egzekwować politykę oświatową i wspierać uczniów zdolnych.

- Obecność i zaangażowanie władz miasta zawsze zwiększa rangę danego wydarzenia czy przedsięwzięcia. Warto zapraszać przedstawicieli lokalnych władz do współorganizowania konkursów oraz do komisji konkursowych, aby poczuli się uczestnikami szkolnych wydarzeń.
- Można połączyć wydarzenia szkolne z wydarzeniami dotyczącymi całej miejscowości, szczególnie w niewielkich gminach. Przykładowo album z osiągnięciami uczniów, może być dofinansowany przez gminę, gdyż promuje całą wspólnotę. Konkurs prowadzony przez nauczycieli z jednej szkoły może mieć znaczenie dla całej społeczności lokalnej, a przez to znaleźć dofinansowanie i wsparcie.
- Trudnością może być zbyt duży wpływ jednostki samorządu terytorialnego na politykę danej szkoły lub też brak wsparcia dla szkoły. Przewyciężyć te trudności można przede wszystkim przez odpowiednie zaangażowanie samorządu w politykę szkoły. Wymaga to uświadamiania urzędnikom potrzeb szkoły w zakresie wspierania uczniów zdolnych z danej miejscowości. Jeśli natomiast samorządowcy są nadmiernie zaangażowani, dobrze jest wyjaśnić im cele szkoły i skłonić ich do działania tylko w granicach korzystnych dla uczniów.

Efekty pracy drugiej grupy (filar II – gospodarka):

- Często sponsorami działań na rzecz uczniów zdolnych są przedsiębiorcy – rodzice uczniów. Trudność może się pojawić, gdy dany przedsiębiorca wywiera wpływ na szkołę, tak aby faworyzowała jego dziecko. Często sponsorzy lub rodzice mogą próbować przeznaczyć pewną kwotę na ufundowanie nagrody dla ucznia, zaznaczając komu powinna być ona wręczona. Szkoła powinna zawsze informować rodzica, że to np. rada pedagogiczna decyduje, kto otrzyma przekazaną przez niego nagrodę dla ucznia zdolnego. W niektórych przypadkach dobrze jest spisać umowę.
- Wydawcy zawsze będą obecni w szkołach i w ich interesie jest dostarczanie materiałów

dodatkowych dla uczniów. Często mogą to czynić bezpłatnie, w ramach promowania marki. Warto prosić ich o dodatkowe materiały dla uczniów zdolnych.

- Warto, żeby szkoły wynajmowały za opłatą szkolne tereny i sale. Zgromadzone środki finansowe można zawsze przeznaczyć na rozwój uczniów zdolnych. Można też zawrzeć umowę barterową. Przykładowo, zajęcia dodatkowe mogą być prowadzone na terenie szkoły pod warunkiem, że nieodpłatnie będzie mogło w nich uczestniczyć kilkoro uczniów z danej szkoły.

Efekty pracy trzeciej grupy (filar III – organizacje pozarządowe):

- Organizacje pozarządowe mogą prowadzić zajęcia dla uczniów zdolnych w ramach godzin pozalekcyjnych lub wspomagać prowadzenie godzin „karcianych”.
- Kościół także pełni ważną rolę wychowawczą, dlatego warto angażować działania Kościoła w pracę z uczniem zdolnym w celu doskonalenia jego kompetencji społecznych.
- Organizacje III sektora, takie jak Krajowy Fundusz na Rzecz Dzieci, mogą wspomagać uczniów zdolnych bez wyłączenia ich ze środowiska szkolnego. Warto zgłaszać dzieci do Krajowego Funduszu i podobnych organizacji.
- Uczniowie zdolni też mogą mieć trudności materialne. Warto wystąpić o stypendia dla nich do różnych organizacji, np. na zakup pomocy naukowych, które będą służyły rozwijaniu ich pasji.
- Programy z Funduszy Europejskich mogą nie tylko sfinansować zajęcia dodatkowe, ale także podnieść prestiż szkoły w środowisku lokalnym. Jest to także szansa na pozyskanie dofinansowania dla uczniów zdolnych.

Po prezentacji wyników pracy w grupach zadaniem każdej drużyny było przekonać pozostałe dwie do tego, że dany filar jest najważniejszy. Następnie odbył się plebiscyt – każda z grup otrzymała po 1 głosie. Oznacza to, iż dla każdej z grup inny filar wydawał się najistotniejszy. Można na tej podstawie wysnuć też wniosek, że państwo, gospodarka i organizacje pozarządowe wzajemnie się uzupełniają, zatem pracujący z uczniami zdolnymi nauczyciele, metodycy czy dyrektorzy powinni czerpać ze wszystkich tych sfer.

W II części warsztatów uczestnicy forum zastanawiali się, które praktyki innych krajów dotyczące odkrywania i wspierania potencjału uczniów zdolnych warto wykorzystać w Polsce. W efekcie ich pracy powstała następująca lista pomysłów:

- Warto tworzyć w szkole atmosferę sukcesu. Warto wierzyć i dawać wiarę wychowankom, że mogą osiągnąć sukces, jeśli będą wytrwale na niego pracować. Takiej atmosferze sprzyjają wymienione niżej zwyczaje:
  - prezentowanie na szkolnych korytarzach bądź w pracowniach uczniowskich pucharów, dyplomów itp.;
  - chwalenie najzdolniejszych uczniów oraz zapewnienie im przestrzeni do rozwijania zainteresowań.
- Ważne jest, by w nowej szkole, do której trafia uczeń, znalazła się informacja o jego talentach i wybitnych osiągnięciach. Podobnie gimnazja i licea powinny starać się dowiedzieć o osiągnięciach przyszłych uczniów z wcześniejszych etapów nauczania.
- Należy minimalizować procedury; dbać o autonomię nauczycieli i wspieranie ich. Jest to ważne zarówno w ujęciu systemowym, jak i wewnątrzszkolnym, gdzie dyrektor może delegować pewne uprawnienia na zespoły przedmiotowe i wychowawcze.
- Warto pamiętać, że uczniowie zdolni potrzebują autonomii i wspierania ich pasji. Należy dostrzegać najwybitniejszych uczniów i dać im nieco więcej swobody w dziedzinach, gdzie nie realizują swojej pasji.
- Warto też pamiętać, że im starszy uczeń, tym większa jego specjalizacja. Powinien mieć wpływ na decydowanie o doborze niektórych treści nauczania (zajęcia dodatkowe, a nawet przedmioty do wyboru w liceum).
- Nie stygmatyzujemy szkół i uczniów. Wspomagajmy najsłabsze szkoły, nawet jeśli pozornie stanowią one konkurencję w naborze. Z mądrych uczniów zawsze skorzysta całe społeczeństwo.

V. Warsztaty dla dyrektorów gimnazjów i przedstawicieli poradni psychologiczno-pedagogicznych na temat: *Odkrywanie i wspieranie potencjału uczniów zdolnych – sukcesy i trudności* – Dorota Dąbrowska

Pierwsza część spotkania dotyczyła sposobów identyfikacji zdolności. Rozmowa z rodzicami, nauczycielami i uczniami, kwestionariusze badające rodzaje inteligencji i preferencje sensoryczne, opinie poradni psychologiczno-pedagogicznej, osiągnięcia w konkursach oraz obserwacja – to najczęściej podawane sposoby diagnozowania zdolności. Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę na ogromną rolę metody projektu w odkrywaniu zdolności. Uczniów cechują różne rodzaje inteligencji, a projekt edukacyjny daje możliwość wykazania się każdemu z nich, nawet tym niedocenianym przez system edukacji a wyróżniającym się np. inteligencją interpersonalną, kinestetyczną, intrapersonalną czy muzyczną. Wspólna praca daje szansę na poznanie siebie i innych. Jeżeli nie stworzymy możliwości prezentacji zdolności, to często pozostaną nieodkryte. Odkrywaniu sprzyjają festiwale: nauki, talentów, prezentacje typu „Co lubisz robić?”, konkursy, turnieje, olimpiady.

W drugiej części spotkania zajęliśmy się trudnościami, jakie nauczyciel napotyka w pracy z uczniem zdolnym. Zwrócono uwagę na brak przepływu informacji o zdolnościach uczniów. Informacje te zbyt rzadko są przekazywane wychowawcom kolejnego etapu edukacyjnego. Nauczyciele patrzą na ucznia przez pryzmat własnego przedmiotu. Często uważają, że zdolny to ten z wysoką średnią i wzorowym zachowaniem.

Uczeń żyje w dwóch światach: szkolnym i pozaszkolnym. Na przykład w szkole postrzegany jest jako przeciętny uczeń, natomiast w klubie sportowym jest podporą drużyny, świetnym bramkarzem, ale nauczyciele o tym nie wiedzą. Inny uczeń nie chodzi do szkoły, wagaruje bo... podrasowuje silniki w motorach swoich kolegów i o silnikach wie wszystko. Jak wykorzystać te zdolności, mocne strony uczniów, aby mogli je rozwijać także w szkole? Zdaniem uczestników warsztatu w takiej sytuacji potrzebny jest nauczyciel tutor,

który podejmie indywidualną pracę z uczniem opartą na wzajemnym szacunku, zaufaniu i dialogu, który będzie pracował z nim w oparciu o możliwości i szanse, a nie o błędy i ograniczenia.

VI. Warsztaty na temat: *Dyrektor szkoły inicjatorem i propagatorem współpracy zewnętrznej* – Barbara Makowska-Opala

1. Dyrektor inicjatorem i propagatorem współpracy zewnętrznej

Uczestnicy warsztatu byli zgodni, że dyrektor placówki oświatowej, będąc kreatorem i motorem realizacji koncepcji pracy, powinien być i najczęściej jest najważniejszym inicjatorem współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Zwłaszcza w pierwszej fazie realizacji swojej misji, dyrektor zwykle posiada największą motywację do podejmowania współpracy zewnętrznej. Ważne więc jest, by od początku był przekonany, że współpraca zewnętrzna jest istotnym elementem funkcjonowania placówki.

W działaniach poszukujących zewnętrznych sojuszników konieczną staje się współpraca z zespołem – radą pedagogiczną. Ma to ogromne znaczenie, ponieważ sprzyja podnoszeniu wiedzy i motywacji pracowników. Dyrektor powinien więc dążyć do tego, aby cel nawiązania skutecznej współpracy zewnętrznej został uwewnętrzniony przez personel placówki.

2. Dyrektor filarem współpracy zewnętrznej

W czasie warsztatu uczestnicy wskazali na dyrektora jako ważną postać w kształtowaniu współpracy z partnerami zewnętrznymi ze względu na to, że:

- najlepiej zna i rozumie cele strategiczne rozwoju szkoły;
- ma ułatwiony kontakt z przedstawicielami instytucji, których cele działalności mogą ząębaciać się z celami pracy placówki oświatowej;

- posiada wiedzę i kompetencje do podejmowania decyzji związanych z organizacją i finansami szkoły;
- zarządza potencjałem społecznym placówki, którego działanie jest niezbędne, aby obie strony – szkoła i instytucja zewnętrzna, czerpały obopólne korzyści;
- jako osoba zarządzająca kadrą, ma ogromny wpływ na kształtowanie motywacji pracowników do podejmowania działań w ramach współpracy zewnętrznej;
- jest osobą ważną dla rodziców stanowiących ogromny potencjał współpracy zewnętrznej (dzięki rodzicom nawiązanie takiej współpracy staje się łatwiejsze, szybsze i skuteczniejsze);
- posiada różnorodne kompetencje, aby prowadzić negocjacje z partnerem zewnętrznym w celu poszerzania korzyści płynących dla placówki oraz jej pracowników.

3. Propozycje konkretnych obszarów współpracy zewnętrznej

Bazując na wieloletnich doświadczeniach związanych z zarządzaniem placówkami oświatowo-wychowawczymi, uczestnicy warsztatu utworzyli ranking podmiotów zewnętrznych, z którymi warto nawiązać współpracę.

- Organ prowadzący placówkę

Współpraca z nim daje nie tylko korzyści materialne i organizacyjne, ale sprzyja też reklamie działań placówki w środowisku szeroko pojętego nadzoru; procentuje to korzystnymi decyzjami dla placówki, poszczególnych nauczycieli i samego dyrektora. Należy w tym miejscu pamiętać, że pomoc finansowa jest w tym przypadku drugoplanowa. Ważniejsze jest poszerzanie możliwości poznania kolejnych współpracowników i kształtowanie pozytywnego klimatu dla funkcjonowania oraz jakości pracy szkoły. Praktycznym przykładem pozyskiwania funduszy w tym zakresie jest pisanie projektów edukacyjnych lub wychowawczych w ramach działalności np. Warszawskich Inicjatyw Edukacyjnych, wydziałów społecznych, ochrony zdrowia, ochrony środowiska itp.

- Rodzice dzieci uczęszczających do szkoły

Rodzice to podstawowi partnerzy w pracy nauczyciela wychowawcy, a tym bardziej dyrektora placówki oświatowej. Współpraca z nimi daje szansę na realizację ciekawych projektów edukacyjnych lub wychowawczych z wykorzystaniem minimalnych środków finansowych. Niezbędne jest w tym przypadku zaangażowanie nauczycieli – wychowawców, którzy powinni być autorami projektów edukacyjnych lub wychowawczych. To nauczyciele właśnie wyznaczają najczęściej standardy współpracy szkoły z rodzicami. Współpraca ta:

- pozwala na kształtowanie bliższego, partnerskiego kontaktu rodzic – nauczyciel;
- skupia rodzica jako partnera na realizacji celów szkoły, pokazuje zalety dobrej współpracy, pozwala także na dostrzeżenie trudności pracy szkoły i zachęca do szukania wspólnych rozwiązań, np. związanych z organizacją procesu edukacyjnego;
- kształtuje pozytywne postawy rodziców względem szkoły, nauczyciela, procesu edukacji i wychowania;
- niweluje roszczeniową lub bierną postawę dużej części rodziców.

- Uczelnie wyższe pedagogiczne lub instytuty naukowe

Kształtując współpracę z tymi instytucjami, należy dbać o korzyści materialne, które osiągać będą pracownicy szkoły. Dyrektorowi powinno zależeć, by nauczyciele – opiekunowie praktyk studenckich lub współrealizatorzy eksperymentów naukowych otrzymywali za swoją pracę korzyści finansowe. Przykładem takiej współpracy jest przystąpienie warszawskiego Przedszkola nr 389 do projektu realizowanego przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie pt.: „Dobre praktyki, dobrzy nauczyciele, skuteczna szkoła” z zaangażowaniem środków pochodzących z Unii Europejskiej.

- Ośrodki kultury, kościoły, kluby młodzieżowe, policja, straż miejska, kina, teatry, Ośrodki Sportu i Rekreacji itp. znajdujące się w najbliższej okolicy placówki, którą zarządzamy.
- Media

4. Korzyści płynące z realizacji współpracy zewnętrznej

W wyniku pracy warsztatowej powstała lista korzyści płynących dla szkół z realizacji

współpracy zewnętrznej:

- Materialne wsparcie działalności szkoły.
- Wzbogacanie oferty edukacyjnej szkoły.
- Rozwój dzieci jako podstawowych odbiorców działań placówki oświatowej.
- Podniesienie efektywności pracy szkoły.
- Promocja działalności placówki w środowisku lokalnym i w środowisku nadzorującym działania placówki.
- Kształtowanie partnerskiej współpracy z rodzicami oraz innymi podmiotami zewnętrznymi.
- Podniesienie motywacji do pracy pracowników szkoły.
- Wzbogacenie bazy placówki.
- Ułatwienie pozyskania zdolnej i wykwalifikowanej kadry pedagogicznej.

5. Podsumowanie

W podsumowaniu warsztatu podkreślano, że ważne jest, by dyrektor szkoły, wybierając partnerów zewnętrznych oraz prowadząc z nimi negocjacje o wzajemnej współpracy, dbał o to, żeby współpraca ta zawsze niosła korzyści dla wszystkich podmiotów uczestniczących w przedsięwzięciu stanowiącym przedmiot współpracy. Taka sytuacja sprzyjać będzie długofalowej współpracy oraz może prowadzić do rozszerzania kręgów podmiotów współpracujących z daną szkołą.

VII. Sesja moderowana na temat: *Współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi* – *jak w praktyce współdziałać z lokalnym środowiskiem na rzecz ucznia zdolnego* – Dorota Dąbrowska

Celem dyskusji, którą podjęto w czasie trwania spotkania, była wymiana doświadczeń dotyczących współpracy szkoły z partnerami zewnętrznymi, sposobu ich pozyskiwania i zakresu współpracy z nimi. W wyniku pracy zespołu powstała lista podmiotów,

Dorota Dąbrowska, Barbara Makowska-Opala, Barbara Ochmańska,
Krzysztof Wojewodziec • **Materiały podsumowujące forum wymiany
doświadczeń dyrektorów: Budowanie koalicji na rzecz uczniów
zdolnych – współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi** •

---

które mogłyby wspierać szkołę w działaniach na rzecz uczniów zdolnych. Powstały liczne pomysły, jak wspólnie działać i promować zdolności.

Wśród partnerów zewnętrznych, z którymi można podjąć współpracę na rzecz ucznia zdolnego, na pierwszym miejscu znalazły się różnego rodzaju fundacje i stowarzyszenia m.in. Krajowy Fundusz na Rzecz Dzieci (www.fundusz.org.pl), wspierający dzieci o uzdolnieniach poznawczych, technicznych, muzycznych, baletowych i plastycznych poprzez organizowanie obozów naukowych, seminariów, specjalistycznych warsztatów, konferencji, koncertów, staży badawczych.

Ważnym partnerem okazały się instytucje kultury i sportu (domy kultury, teatry, muzea, kluby sportowe, Centra Edukacji Artystycznej), środowiska naukowe, wyższe uczelnie. Współpraca ze środowiskiem naukowym może przebiegać w formie projektów; przykładem takiej współpracy jest projekt „Fizyka jest ciekawa” (www.fizykajestciekawa.pl) realizowany przez szkoły ponadgimnazjalne w trzech województwach: lubuskim, dolnośląskim i wielkopolskim we współpracy z Politechniką Wrocławską i Poznańską oraz Wydziałem Fizyki Uniwersytetu w Poznaniu. Innym programem jest program akademickiego wsparcia szkolnego ruchu naukowego pod nazwą „Newton też był uczniem” (www.newton.amu.edu.pl). Szkoły ponadgimnazjalne w ramach tego programu współpracują z Wydziałami Biologii, Chemii, Fizyki, Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Uczelnie wyższe organizują wykłady, warsztaty skierowane do indywidualnego odbiorcy. Przykładem takiej działalności może być Młodzieżowy Uniwersytet Zielonogórski prowadzący zajęcia o tematyce wychodzącej poza program nauczania, z których korzystają uczniowie gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Młodsze dzieci w wieku 6–12 lat mogą korzystać z oferty Uniwersytetu Dziecięcego Unikids (www.uniwersytetdzieci.pl). Mali studenci biorą udział w wykładach, ćwiczeniach, na których szukają odpowiedzi na niezwykle frapujące pytania, np. *Dlaczego wyginęły dinozaury?* czy też *Czemu wulkany zieją ogniem?* Każdy student otrzymuje indeks i legitymację studencką. Za udział w wykładzie otrzymuje pieczętkę, zebranie 3 pieczętek

w semestrze oznacza zaliczenie.

Ciekawe projekty rozwijające zdolności uczniów proponuje Centrum Edukacji Obywatelskiej (www.ceo.org.pl). Wielość i różnorodność tych projektów, ich duża wartość edukacyjna oraz wsparcie dla nauczycieli w postaci doskonałych materiałów edukacyjnych (scenariusze lekcji, gry symulacyjne, filmy dokumentalne, karty pracy) stanowią o atrakcyjności tej oferty zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Centrum Nauki Kopernik zachęca na swojej stronie internetowej do zakładania w szkołach Klubów Młodych Odkrywców (www.kmo.org.pl). Na stronach internetowych proponowane jest wsparcie dla nauczycieli w formie scenariuszy zajęć, opisów doświadczeń, eksperymentów, a także szkoleń dla nauczycieli i dyrektorów.

W trakcie dyskusji zwrócono uwagę na dużą rolę zajęć rozwijających kreatywność uczniów, podkreślając, że nie ma zdolności bez twórczości. Uczeń zdolny to uczeń twórczy. Z pomocą przychodzą tu dwa duże międzynarodowe programy: Destination ImagiNation – OczyMa Wyobraźni...a (www.kreatywnosc.pl) oraz Odyseja Umysłu (www.odyseja.org). Programy te rozwijają kreatywne i krytyczne myślenie, stanowią znakomite uzupełnienie procesu kształcenia o elementy praktycznej edukacji twórczej.

Mówiąc o partnerach zewnętrznych, uczestnicy dyskusji wymieniali środowisko lokalne, na które składają się:

- władze samorządowe,
- parlamentarzyści,
- lokalny biznes,
- media,
- policja,
- parafie,
- placówki oświatowe,
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne, itp.

Ciekawym głosem w dyskusji był przykład współpracy szkół podstawowych z gimnazjalnymi i gimnazjalnych z ponadgimnazjalnymi polegającej na organizowaniu wspólnych zajęć pozalekcyjnych dla szczególnie uzdolnionych uczniów tych szkół. W praktyce wygląda to tak, że np. uczeń z uzdolnieniami informatycznymi chodzący do gimnazjum uczestniczy w zajęciach koła informatycznego w szkole ponadgimnazjalnej, gdzie rozwija swoje zdolności.

Środowisko lokalne, zdaniem uczestników dyskusji, odgrywa dużą rolę w promowaniu zdolności poprzez wspieranie – także finansowe – różnych imprez, pikników naukowych, prezentacji itp. oraz organizowanie pomocy stypendialnej. Dużą rolę odgrywają media, które udostępniając swoje łamy młodym zdolnym mogą również wspierać i promować zdolności.

VIII. Zakończenie

Doświadczenia w zakresie współpracy szkoły z partnerami zewnętrznymi na rzecz uczniów zdolnych, którymi podczas forum dzielili się dyrektorzy szkół, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczyciele konsultanci z ośrodków doskonalenia, pokazały, że w wielu placówkach oświatowych w kraju istnieją sprawdzone, choć często różne rozwiązania dotyczące ww. obszaru. Różnorodność dobrych praktyk, którymi w obranej formule spotkania mogli wymienić się uczestnicy, zainspirowała ich do zastosowania poznanych pomysłów w swoich placówkach.

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI